

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРОЕКТУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ВИРШЕННЯ СУЧАСНИХ ПРОБЛЕМ ДИЗАЙНУ

Яковець І. О., кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри дизайну
Черкаський державний технологічний університет

Анотація. В статті проаналізовані особливості і значення екологічного проектування в контексті вирішення сучасних проблем дизайну, зокрема в Україні.

Ключові слова: екодизайн, проектування, проблеми дизайну, регіональні особливості.

Аннотация. Яковец И. А. Экологическое проектирование в контексте решения современных проблем дизайна. В статье проанализированы особенности и значение экологического проектирования в контексте решения современных проблем дизайна, в частности в Украине.

Ключевые слова: экодизайн, проектирование, проблемы дизайна, региональные особенности.

Annotation. Yakovets I. A. Ecological designing in context of decision of modern problems of design. In the article features and value of ecological designing are analyzed in context of decision of modern problems of design, in particular in Ukraine.

Keywords: eco-design, designing, problem of design, regional peculiarities.

Постановка проблеми. Сучасне уявлення про дизайнерську діяльність тісно пов'язане з екологією. Якісний продукт повинен зберігати навколишнє середовище і ресурси. Енерго- і ресурсозбереження, екологічна чистота стають такими ж важливими споживчими якостями виробу як ергономічність, раціональність, економічність, простота в користуванні. Споживачі все більш чутливо реагують на питання навколишнього середовища. Примушуючи дизайнерів роздумувати більше про матеріали і методи виготовлення нових продуктів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами. Напрямок дослідження, проведеного згідно плану науково-дослідної роботи Черкаського державного технологічного університету. Робота виконана в рамках реалізації Постанови Кабінету міністрів України № 37 від 20.01.1997 “Про першочергові заходи щодо розвитку національної системи дизайну та ергономіки і впровадження їх досягнень у промисловому комплексі, об'єктах житлової, виробничої і соціально-культурної сфер”.

Мета статті – проаналізувати особливості і значення екологічного проектування в контексті вирішення сучасних проблем дизайну, зокрема в Україні.

Аналіз останніх досліджень та виклад основного матеріалу. Проблеми гуманізації середовища життєдіяльності людини в умовах розвитку економіки України обумовлюють формування сучасної теорії та методики дизайну. Відповідно до Концепції розвитку національного дизайну, розробленої Науково-дослідним інститутом дизайну, важливішим методологічним аспектом розвитку та використання дизайну є розуміння проблеми необхідності виходу людини з-під влади штучного техновіту, який має здійснюватися за рахунок гуманізації взаємодії людини і техніки. При цьому, значно розширюється коло проблем *екологічного дизайну*.

Процеси виробництва, розподілу та споживання товарів, утилізація відходів осмислюються як система зв'язків, на яку дизайнер безпосередньо впливає своїми рішеннями. “Критерії охорони навколишнього середовища, економії невідновлюваних природних ресурсів, екологічно нешкідливих технологій та екологічності самих виробів розглядаються як найважливіші методологічні складові. Питання про співвідношення користі та шкоди від виробництва продукту для системи в цілому повинні бути основними професійними орієнтирами в роботі дизайнера” [1].

Продуктивність дизайнерського підходу до вирішення комплексних проблем обумовлює необхідність розвитку такої форми дизайн-діяльності як соціальний дизайн (соціодизайн). Методологія еко- і соціодизайну, зазначається в Концепції, повинна бути направлена як на вирішення конкретних екологічних та соціальних проблем, так і на структурування і оптимізацію видів діяльності, які пов'язані із запобіганням або ліквідацією техногенних чи екологічних катастроф.

Також важливою проблемою є розробка методичних питань дизайнерського проектування таро-пакувальних засобів продукції. Яскравим

прикладом актуальності цього питання може бути використання поліетиленових пакетів. Зазначимо, що сьогодні така цінна якість поліетилену як опірність розпаду стала причиною екологічних проблем. В результаті – багато країн ввели обмеження на виробництво і споживання поліетиленової тари, а учені серйозно зайнялися пошуками рентабельних альтернатив поліетилену. Так, в січні 2004 р. з'явилася перша зона, вільна від використання поліетиленових пакетів, – острів Kangaroo в Австралії, а восени того ж року у Великобританії були запущені у виробництво перші в світі пакети з біорозкладного матеріалу [2].

Останніми часом великого поширення набула ПЕТ-упаковка. Вперше поліетилентерефталат був отриманий в 1941 р. фахівцями “British Calico Printers” (Англія) у вигляді синтетичного волокна. До середини 1960-х рр. ПЕТ використовували для створення текстильних волокон. Пізніше – стали використовувати для виготовлення пакувальної плівки, а на початку 70-х рр. ХХ ст. в компанії “DuPont” з'явилася перша ПЕТ-пляшка. Це було пов'язано з тим, що “DuPont” хотіла отримати пластикову тару, яка змогла б скласти конкуренцію склу при виготовленні місткостей для розливу газованих і спокійних напоїв [3]. Слід зазначити, що на сьогоднішній день виготовлення харчової тари є найбільш істотною сферою застосування ПЕТ гранулята, а отже питання його екологічності має першочергове значення.

Таким чином, очевидно, що дизайнерські та ергономічні вимоги до тари і пакування повинні стати науково-методичною основою формування нормативної бази із створення цієї продукції.

Відповідно до Концепції, формування асортиментної політики з урахуванням екологічної складової в промисловому комплексі є ще одним із важливих завдань розвитку дизайну, оскільки асортиментна політика повинна забезпечити баланс інтересів усіх учасників системи проектування, виробництва та споживання продукції.

Зазначимо далі, що нині досить актуальною є проблема розробки безпечних для здоров'я споживача декоративно-захисних покриттів та їх колоруювання з точки зору екології з метою удосконалення як декоративно-захисних покриттів, так і оздоблювальних матеріалів, кольорових полімерних матеріалів тощо. В Україні досі не створено системи колористичного та кольорографічного забезпечення виготовлення промислових виробів, відсутні служби, що відповідають за асортимент, стандартні зразки кольорів декоративно-захисних покриттів [1].

В умовах становлення ринкових відносин в країні важливе місце займає проблема впровадження дизайнерського підходу до бізнесової діяльності, що передбачає активну соціально-культурну і економічну позицію дизайнера на всіх етапах створення продукції, зокрема екологічно чистої, починаючи з процесу проектування, до перетворення її в товар.

Пріоритетними напрямками розвитку практичної дизайнерської діяльності є підвищення рівня споживчих властивостей та забезпечення

конкурентоспроможності товарної продукції і послуг. Необхідним, відмічається в Концепції, є відродження промислового дизайну, який є важливою ланкою у перетворенні наукових знань і технічних розробок в нові вироби, товари, послуги. Методами дизайну науково-технічні програми і розробки повинні доводитися до рівня високоякісної екологічно чистої товарної продукції, що цікавлять споживача.

Досвід останніх років засвідчив необхідність застосування дизайну у розвитку малого підприємництва. Включення дизайну в сферу малого бізнесу дозволить знайти і заповнити вільні товарні ніші, оперативно і без втрат перетворити наявні задуми та ефективні технологічні вирішення в якісну, привабливу, доступну за ціною товарну продукцію, яка, для того, щоб бути конкурентоспроможною на ринку товарів, має бути екологічно безпечною.

В світовому і вітчизняному дизайні створення зразків матеріальної культури, формування предметного середовища для повсякденного життя і діяльності людини, облаштування життя людей з обмеженими можливостями і людей похилого віку використання дизайну є органічним та ефективним, оскільки саме екологічна складова в дизайн-проектванні сьогодні є пріоритетною.

Сучасні дизайнери все більше демонструють соціальні зобов'язання перед суспільством і усвідомлення проблем навколишнього середовища. Екологічний дизайн виготовляє комплексні продукти на найвищому технічному рівні, які є довговічними, такими, що легко переробляються і при цьому виконані на необхідному індивідуальному естетичному рівні [4]. Шкала нових екологічних ідей сьогодні охоплює від їстівної упаковки з крохмалю або вафлі до комп'ютера, що повністю утилізується.

Екологічний аспект багато в чому торкнувся і дизайну архітектурного середовища. Техногенне середовище сучасних міст, їх інтенсивне зростання викликали серйозні екологічні проблеми, пов'язані не тільки із забрудненням навколишнього середовища, але і з психологічною ізоляцією людини, її відірваністю від природного оточення. Якщо перші є прерогативою, головним чином, архітектури і містобудування, то проблеми психологічного комфорту просторового середовища, що оточує людину, знаходяться у полі зору дизайну.

Сьогодні дизайнерами розроблений цілий арсенал засобів включення природних компонентів в просторове середовище міста на локальному рівні. Прикладом можуть служити світовий досвід створення висококомфортних пішохідних зон і вулиць. Робляться спроби використання в організації висококомфортного міського середовища неординарних засобів з області індустріального дизайну – кінетичні скульптури і декоративні установки, рухомі тротуари, що підігріваються, підвищений комфорт у вуличних меблях та устаткуванні, високі технології в обробці традиційних матеріалів.

За визначенням сучасних дизайнерів-науковців, екологічний дизайн (екодизайн) – це напрямок дизайнерської діяльності, в якому домінуючими

1

2

3

4

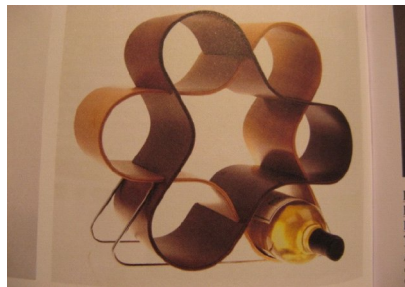
5

6

7

8

Рис. 1. Світова дизайнерська практика: виробы та об'єкти, що виготовлені з екологічно чистих матеріалів:

1. Rolling Summer House, Charlie Whinney; 2. Favela armchair, Fernando and Humberto; 3. Timur, Katia Stewart; 4. Floral flat-packed lampshade, David Trubridge; 5. Nautilus lampshade, Rebecca Asquith; 6. The hotel La Purificadora; 7. Garden lanterns, Hen & Hammock; 8. Wine Knot wine rack, Scott Henderson, Mint Inc.

чинниками є вимоги охорони довкілля, економії природних ресурсів, безвідхідних технологій виробництва, організації процесів розумного споживання та перероблення продукції [5].

Спосіб сучасного життя схильний до впливу екологізації, тобто прагнення до урахування оптимального співвідношення між світом живого і місцем його існування. В результаті відбувається зближення середовища і культури (екологія культури), складається концепція злиття воедино архітектури, промислового дизайну, візуальних комунікацій, прикладних і образотворчих видів мистецтва, що інколи називають середовищним мистецтвом – дизайном архітектурного середовища. Концепція такого об'єднання дозволяє в образі предметно-просторового середовища і його елементів відтворити цінності, досягнуті (виявлені) в історії цінностей і стилів життя попередніх поколінь на базі збереження непоновлюваних природних ресурсів і дбайливого відношення до досягнень людської культури.

В екологічному художньому проектуванні промислових виробів, що є обов'язковою складовою дизайн-проектування при підготовці дизайнерів вищої кваліфікації в Україні і світі, підвищена увага приділяється екологічним аспектам виробництва і функціонування об'єкту: його матеріало- і енергоємності, безпеці для довкілля, можливості утилізації після закінчення терміну служби (рис.1-8). Причому в поняття “Екологічно чистий об'єкт” вкладається не лише відсутність негативної дії на середовище, але і психологічний комфорт користування ним, що відкриває для художника-конструктора нові формотворчі можливості [6]. Особливе місце займають в екологічному дизайні концептуальні, прогностичні розробки.

В екологічному дизайні враховуються і *регіональні особливості* міського і сільського середовища: їх просторово-часова організація, типи розселення, структурні взаємозв'язки житла, місць праці і масових комунікацій, особливості предметного наповнення середовища і, нарешті, образні характеристики, що відображають в собі цінності всіх шарів регіональності.

Турбота про збереження природи повинна поширюватися і на етноси, що є її необхідною частиною. Етнокультурна ідентичність середовища і способу життя забезпечується тим, що окремі етноси беруть участь, з одного боку, в забезпеченні культурної взаємодії людей, а з іншої – в забезпеченні культурної різноманітності і власної самобутності. Встановлено, що представники національної або регіональної культури освоюють простір відповідно до прийнятих саме їх культурою моделями. Залежно від специфіки своєї культури вони так чи інакше відносяться до організації простору, його розмірів і форми, розміщення в ньому предметів. Відповідно будується їх відношення до об'ємно-просторової композиції середовища і його складових.

Висновки. Коло проблем екологічного дизайну останнім часом значно розширюється: процеси виробництва, розподілу та споживання товарів, утилізація відходів тощо осмислюються як система зв'язків, на яку дизайнер безпосередньо впливає своїми рішеннями. При цьому підвищення рівня

споживчих властивостей та забезпечення конкурентоспроможності промислової продукції здійснюється шляхом обов'язкового урахування екологічності її виробництва і функціонування.

Роль екодизайну у формуванні і збереженні певної культурної спільності складна і багатообразна, і це треба враховувати при оцінці змін в співвідношенні загального і особливого в предметно-просторовому середовищі, організованому засобами дизайну.

Успіх і розвиток екологічного дизайну може покращити відносини між спорудами та середовищем, що їх оточує, між людиною і спорудами, в яких вона перебуває.

Подальший напрямок досліджень – аналіз особливостей біонічного дизайн-проекування в навчальному процесі.

Література:

1. Електронний ресурс: //http://www.ndi-design.org.ua/idea.html - Концепція розвитку національного дизайну
2. [Електронний ресурс] : / Режим доступу: http://www.unipack.ru
3. [Електронний ресурс] : / Режим доступу: http://preform.ru
4. Михайлов С. М., Михайлова А. С. Основы дизайна: учеб. для вузов под ред. С. М. Михайлова. Казань: “Дизайн-квартал”, 2008. – 288 с., илл.
5. Словник з дизайну і ергономіки [Текст]: термінологічний словник для фахівців з дизайну і ергономіки, інженерів, конструкторів, студентів ВНЗ / В. О. Свірко [та ін.]; під загальною ред. Свірка В. О. – 2-ге вид. перер. і доп. – Харків: видавництво НТМТ, 2009. – 131 с.
6. Яковець І. О. Екологічна освіта як засіб формування екологічної культури (на прикладі Черкаського регіону) // Вісник ХДАДМ: Зб. наук. пр. – Харків: ХДАДМ, 2009. – № 15. – С. 177–185.
7. Catalogue: 1000 new eco-designs and where to find them. – China, Text. Rebecca Proctor, 2009. – 352 p.

Надійшла до редакції 07.04.2010